

7.4.2022

EOAK/3995/2021

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Minna Verronen

TARKASTUS: KESKI-POHJANMAAN SOSIAALI- JA TERVEYSPALVELUKUNTAYHTYMÄ SOITE 15.9.2021

Tarkastuskohde

Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveysterveystyöntöryhmä Soite

Kehitysvammaisten ja vaikeavammaisten henkilöiden asumisyksiköt, erityisesti Kokkolassa sijaitseva Maria-Katariinan talo

Tarkastusajankohta

Tarkastus on toimitettu aikavälillä 16.6.2021 – 25.1.2022.

Tarkastuksen johdosta Soite on antanut 15.9.2021 päivätyn selvityksen sekä 21.1.2022 ja 25.1.2022 päivätty lisäselvitykset.

Soite on toimittanut tarkastuspöytäkirjan luonnosta koskevat kommentit 23.3.2022.

Osallistajat EOAK:sta

esittelijäneuvos Minna Verronen

vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Juha-Pekka Konttinen

notaari Sanna-Kaisa Frantti

Osallistajat tarkastuskohteesta

Toimialuejohtaja, Erityishuoltopiirin johtaja

palvelualuejohtaja

vammaispalveluiden asumispalveluiden ja päiväaikaisten

toimintojen palveluiden palvelualuejohtaja

Tarkastuksen tyyppi

OPCAT

CRPD

1 YLEISTÄ TARKASTUKSESTA

Tarkastuksen kohde

Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalokuntayhtymä Soiteessa on 10 jäsenkuntaa, joiden yhteenlaskettu väestöpohja on noin 78 000 henkilöä. Soiten jäsenkunnat ovat Kokkola, Kannus, Kruunupyy, Kaustinen, Veteli, Halsua, Lestijärvi, Toholampi, Perho ja Reisjärvi (osajäsen).

Soite-kuntayhtymän verkkosivuilla olevan tiedon mukaan kuntayhtymä muodostaa Keski-Pohjanmaan erityishuoltopiirin, jossa palveluita tarjoavat Kehityspoliklinikka, Maria-Katariinan talo (Kokkolassa) ja Kårkullan kuntayhtymä. Päätöksen erityishuollona myönnettävistä palveluista tekee erityishuollon johtoryhmä. Soiten toimintasäännön mukaisesti osa päätöksistä voidaan tehdä myös suoraan viranhaltijapäätöksenä. Soite-kuntayhtymässä on myös omia tehostetun palveluasumisen yksiköitä kehitysvammaisille ja vaikeavammaisille henkilöille eri kunnissa.

Erityisesti asiakirjatarkastuksen kohteena olevan Maria-Katariina talon toimintaa on kuvattu tarkastuspöytäkirjan liitteessä 4.

1.2 Tarkastuksen toimittamisesta

Oikeusasiamiehen määräämä tarkastus tehtiin asiakirjatarkastuksena koronaviruspandemian (Covid-19) vuoksi. Oikeusasiamiehen tehtävistä sekä tarkastuksen toimittamisesta on lisätietoa tarkastuspöytäkirjan liitteessä 1.

Soite-kuntayhtymältä pyydetyt asiakirjat ilmenevät tarkastuspöytäkirjan liitteestä 2.

Tarkastuksessa kiinnitettiin erityisesti huomiota rajoitustoimenpiteiden käyttöön ja siihen liittyvään päätöksentekoon sekä palvelu- ja hoitosuunnitelmien sisältöön ja kirjaamiseen. Tarkastuksella oikeusasiamies halusi myös selvittää, miten koronaviruspandemia on vaikuttanut Soite-kuntayhtymän toimintaan ja asukkaiden olosuhteisiin.

Oikeusasiamiehen selvityspyyntö koronaviruksen (Covid-19) vaikutuksista on tarkastuspöytäkirjan liitteessä 3.

Soite-kuntayhtymälle on varattu mahdollisuus kommentoida tarkastuspöytäkirjan luonnosta.

2. HAVAINNOT JA KANNANOTOT

2.1 Itsemääräämisoikeuden vahvistaminen ja rajoitustoimenpidemenettelyt erityishuollossa

2.1.1 Kannanotto

Oikeusasiamies kiinnittää Soite-kuntayhtymän ja Maria-Katariina talon huomiota rajoitustoimenpidepäätösten yksityiskohtaiseen perustelemiseen. Rajoitustoimenpiteen viranhaltijapäätöksissä tulee kuvata rajoitustoimenpiteen käytön yleisten edellytysten toteutumisen lisäksi se, miten rajoitustoimenpiteen erityiset edellytykset toteutuvat päätöksen kohteena olevan asiakkaan kohdalla.

Oikeusasiamies korostaa, että rajoitustoimenpidepäätöksiin tulee kirjata oikeudellisena perusteluna lain nimi (ja lainkohta), johon kehitysvammaisen henkilön itsemääräämisoikeuden rajoittaminen perustuu.

Oikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että joidenkin rajoitustoimenpiteiden käyttö edellyttää myös määrittelyä siitä, kuinka pitkän ajan rajoittavaa välinettä tai asustetta voidaan kerrallaan enintään käyttää. Tällainen edellytys sisältyy esimerkiksi kehitysvammaisten erityishuollosta annetun lain (519/1977, jäljempänä kehitysvammalaki) 42 l §:ään.

Oikeusasiamies korostaa, että rajoitustoimenpidepäätöksestä tulee lisäksi ilmetä, miksi muut keinot kuin rajoitustoimenpide eivät ole tilanteessa soveltuvia ja riittäviä.

Oikeusasiamies korostaa, että kehitysvammaisten erityishuoltoa ja rajoitustoimenpiteitä koskevien päätösten muutoksenhakuohjauksesta tulee ilmetä maininta oikeudenkäyntimaksuista (joko muutoksenhaun maksuttomuudesta tai mahdollisesti perittävistä tuomioistuinmaksuista).

2.1.2 Saatu selvitys ja arviointi

Saaduista asiakirjoista ilmeni, että viranhaltija oli tehnyt Maria-Katariinan talon asukkaille rajoitustoimenpidepäätöksiä, jotka koskivat muun muassa valvottua liikkumista (kehitysvammalain 42 m §), rajoittavien välineiden tai asusteiden käyttöä päivittäisissä toiminnoissa (kehitysvammalain 42 k §), rajoittavien välineiden tai asusteiden toistuva käyttöä vakavissa vaaratilanteissa (kehitysvammalain 42 l §) ja aineiden ja esineiden haltuunottoa (kehitysvammalain 42 g).

Tarkastuksen toimittajat havaitsivat, että rajoitustoimenpidepäätösten perustelut olivat usein puutteelliset, koska niistä ei selvästi ilmennyt tietyn rajoitustoimenpiteen käytön erityisiä edellytyksiä ja niiden välttämättömyyden arviointia.

Kehitysvammalain 42 d §:ssä on säädetty rajoitustoimenpiteiden käytön yleisistä edellytyksistä. Yleisenä edellytyksenä ovat: 1) erityishuollossa oleva henkilö ei kykene tekemään hoitoaan ja huolenpitoaan koskevia ratkaisuja eikä ymmärtämään käyttäytymisensä seurauksia; 2) rajoitustoimenpiteen käyttäminen on välttämätöntä terveyden tai turvallisuuden taikka muiden terveyden tai turvallisuuden suojaamiseksi taikka merkittävän omaisuusvahingon ehkäisemiseksi; ja 3) muut lievemmat keinot eivät ole tilanteeseen soveltuvia tai riittäviä.

Kehitysvammalain 42 f – 42 n §:ssä on säädetty erityishuollossa käytössä olevista rajoitustoimenpiteistä ja niiden käytön edellytyksistä rajoitustoimenpidekohtaisesti.

Hallintolain 44 §:ssä on säädetty päätöksen sisällöstä ja 45 §:ssä päätöksen perustelemisesta. Hallintolain mukaan päätöksestä on käytävä selvästi ilmi päätöksen perustelut ja yksilöity tieto siitä, mihin asianosainen on oikeutettu tai velvoitettu taikka miten asia on muutoin ratkaistu.

Rajoitustoimenpidepäätösten perusteluissa on parantamisen varaa, koska yleensä niissä oli kuvattu rajoitustoimenpiteen käytön yleisten edellytysten täyttymisen perustelut (kehitysvammalain 42 d §), mutta ei kuitenkaan erityisten, rajoitustoimenpidekohtaisten, edellytysten täyttymistä.

Ainoastaan yleisten edellytysten täytyminen ei oikeuta käyttämään rajoitustoimenpiteitä. Esimerkiksi aineiden ja esineiden haltuunotto edellyttää, että päätöksessä ilmenee, miten haltuun otettu aine tai esine ominaisuuksiensa puolesta vaarantaa vakavasti asiakkaan terveyttä tai turvallisuutta taikka merkittävästi vahingoittaa omaisuutta.

Eräässä päätöksessä oli todettu, että asiakkaalla on myös sängynlaidat turvallisuuden vuoksi. Päätöksessä tulisi kuitenkin perusteluissa tuoda esille se, miten erityishuollossa olevan henkilön terveys tai turvallisuus ilman rajoittavan välineen tai asusteen käyttöä muutoin todennäköisesti vaarantuisi.

Käytettävissä olevista päätöksistä puuttui lain nimi oikeassa muodossa kirjoitettuna, koska päätöksen otsikossa oli vain lyhenne EHL. Erityishuollossa käytettävistä rajoitustoimenpiteistä on säädetty kehitysvammaisten erityishuollosta annetussa laissa ja päätöksestä tulisi ilmetä laki selvästi kirjoitettuna oikeassa muodossa. Hallintolain 9 §:n 1 momentin mukaan viranomaisen on käytettävä asiallista, selkeää ja ymmärrettävää kieltä.

Hallintolain (muut. 809/2019) 47 §:n 2 momentin mukaan valitusosoituksessa on selostettava säännökset valituksen käsittelystä perittävistä maksuista.

Tuomioistuinmaksulain (1455/2015) 5 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan maksua ei peritä yksityishenkilön vireille panemissa sosiaalihuoltolaissa (sisältää kehitysvammaisten erityishuollon) eikä terveydenhuoltolaissa tarkoitettua palvelua tai etuutta koskevissa asioissa eikä yksityishenkilön vireille panemissa asioissa, jotka koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksuista annetun lain mukaan määrättyjä asiakasmaksuja.

2.1.3 Päätökset aineiden ja esineiden haltuunotosta

Kannanotto

Oikeusasiamies toteaa, että vedentulon estäminen ei näyttäisi kuuluvan kehitysvammalain eikä lain esitöiden mukaan aineiden ja esineiden haltuunottoa koskevan säännöksen soveltamisalan piiriin. Asiakkaalla tai hänen edunvalvojallaan tai läheisellään on mahdollisuus saada viranhaltijan päätös tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Oikeusasiamies toteaa yleisellä tasolla, että kahvin ja veden juonnin rajoittaminen tai säännöstely tulisi toteuttaa asiakkaan kanssa keskustellen ja toimintakäytännöstä tulisi sopia asiakkaan kanssa tai hänen läheisen kanssa. Oikeusasiamies pitää mahdollisena, että pakonomaisen veden juonnin osalta voisi lääkäri tehdä kehitysvammalain 42 j §:n 5 momentin nojalla päätöksen.

Oikeusasiamies kiinnittää huomiota siihen, että asumisyksikössä tulee huolehtia siitä, että yhdelle henkilölle tehty rajoitustoimenpidepäätös ei rajoita muiden asiakkaiden oikeuksia (kuten liikkumisvapautta).

Perustelut

Viranhaltija oli tehnyt muutoksenhakukelpoiset päätökset aineiden ja esineiden haltuunotosta ainakin kahdelle asiakkaalle. Tapauksissa oli kyse tilanteista, joissa asiakkaan vesi ilmeisesti katkaistiin asiakkaan huoneesta. Yhdessä rajoitustoimenpidepäätöksessä todettiin ”rajattu veden ja kahvin juontia vesisululla ja lukitsemalla keittiön ovi”.

Kehitysvammalain 42 j §:n 2 momentin mukaan tilanteissa, joissa erityishuollossa oleva henkilö, joka ei kykene päättämään hoidostaan, vastustaa terveydenhuollon antamista, henkilöä hoitava lääkäri tai lääkärin ohjeiden mukaan toimintayksikön henkilökuntaan kuuluva terveydenhuollon ammattihenkilö voi antaa lääketieteellisesti välttämättömän terveydenhuollon henkilön vastustuksesta riippumatta, jos hoitamatta jättäminen uhkasi vaarantaa vakavasti henkilön terveyden.

Säännöksen mukaan lääketieteellisesti välttämätön terveydenhuolto tarkoittaa esimerkiksi pakonomaisen syömisen tai juomisen rajoittamista tilanteessa, jossa henkilön toiminta uhkaa vaarantaa vakavasti hänen terveytensä.

Maria-Katariina talon omavalvontasuunnitelmassa todetaan, että keittiössä jääkaapissa on aina ruokaa, josta voi saada syötävää, vaikka yölläkin. Toisaalta käytössä olevista asiakirjoista ilmenee, että yhden asukkaan vuoksi keittiön ovi oli lukittu.

Soite ilmoitti 23.3.2022, että asukkaat voivat pyytää työntekijältä ruokaa syötäväksi, vaikka yöaikaan. Lisäksi asumisyksikössä on mietitty myös keittiön avaimen antamista asiakkaille, jotka voivat vapaasti keittiön tarjontaa käyttää. Tuolloin rajoittaminen ei kohdistuisi kaikkiin asumisyksikön asukkaisiin.

2.1.4 Palvelu- ja hoitosuunnitelmien kirjaukset

Maria Katariina talon asukkaiden palvelu- ja hoitosuunnitelmissa (sisälsi myös kuntoutussuunnitelman) oli kuvattu asiakkaan esitiedot, sosiaalityöntekijän arvio, perhe, koulu, fysioterapeutti, tilapäishoito, toimintakyky, diagnoosi, lääkitys ja yhteenveto sekä suunnitelma ja asiantuntijaryhmän IMO-arvio, josta ilmenee ryhmän arvio siitä, täytyvätkö rajoitustoimenpiteiden käytön yleiset edellytykset. Tämän jälkeen suunnitelmassa todettiin tarvittavat päätökset, joilla tarkoitettiin rajoitustoimenpidepäätöksiä.

Toisen asiakkaan kohdalla oli kuvattu myös toimintakykyä, liikkumista, ruokailua, pukeutumista, henkilökohtaisen hygienian hoitoa, asumistaitoja, mielialaa ja käyttäytymistä, nukkumista (otsikot suunnitelmassa).

Asiakkaiden suunnitelmista ei ilmennyt selvästi tai ilmeni niukasti kehitysvammalain 42 a §:n mukaisia asioita.

Kehitysvammalain 42 a §:n mukaan erityishuollossa olevan henkilön palvelu- ja hoitosuunnitelmaan on kirjattava toimenpiteet, joilla tuetaan ja edistetään henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista. Säännöksen 2 momentin mukaan palveluja hoitosuunnitelman tulee sisältää muun muassa tiedot toimenpiteistä henkilön itsenäisen suoriutumisen tukemiseksi ja edistämiseksi sekä itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi, kohtuullisista mukautuksista henkilön täysimääräisen osallistumisen ja osallisuuden turvaamiseksi, henkilön käyttämistä kommunikaatiomenetelmistä sekä keinoista, joilla henkilön erityishuolto toteutetaan ensisijaisesti ilman rajoitustoimenpiteitä.

Tarkastuksen toimittajien mielestä asiakkaiden suunnitelmissa voisi ilmetä selvemmin toimenpiteet, joilla tuetaan ja edistetään henkilön itsenäistä suoriutumista ja itsemääräämisoikeuden toteutumista.

Näin tulisi menetellä korostetusti niiden asiakkaiden kohdalla, joihin joudutaan ajoittain kohdistamaan rajoitustoimenpiteitä, jolloin tulee erityisesti arvioida käytetyn rajoitustoimenpiteen vaikutusta palvelu- ja hoitosuunnitelmaan sekä erityishuolto-ohjelmaan.

Soite ilmoitti tarkastuspöytäkirjan luonnokseen antamissaan kommentteissaan kiinnittävänsä erityistä huomiota toimenpiteiden kirjaamiseen aikaisempaa selkeämmin ja siihen, että rajoitustoimenpiteitä ei tarvitsisi käyttää vaan asiakkaan arkeen löydettäisiin ratkaisuja, joilla voidaan rajoitustoimet välttää ja lisätä asiakkaan mahdollisuuksia toimia ja tehdä rajoittamisen ja rajaamisen sijaan. Lisäksi asiakkaalle tehtävissä palveluja koskevissa suunnitelmissa kiinnitetään huomiota siihen, että niissä näkyisi aikaisempaa paremmin asiakkaan rooli oman elämänsä aktiivisena toimijana, jossa palvelujen avulla tuetaan ja edistetään asiakkaan itsenäistä suoriutumista ja mahdollistetaan hänen itsemääräämisoikeutensa toteutumista arjessa.

2.2 Lasten tilapäishoito

Maria-Katariinan talon Einari-Sofia yksiköissä tuotetaan selvityksen mukaan lasten tilapäishoitoa. Lisäselvityksen mukaan rajoitustoimenpiteiden tarpeen arvio tehdään aina yhteistyössä moniammatillisen asiantuntijatiimin kanssa. Lääketieteen, psykologian ja sosiaalityön asiantuntijoiden muodostama moniammatillinen asiantuntijatiimi seuraa ja arvioi säännöllisesti asiakkaan itsemääräämisoikeuden toteutumista ja rajoitustoimenpiteiden käyttöä.

Selvitykseen oli liitetty Maria-Katariina talon Einari-Sofia yksiköissä tilapäishoidossa olevien lasten vanhemmille suunnatut kyselylomakkeet, joissa tiedusteltiin kokemuksia ja toivomuksia liittyen tilapäishoitoon. Asiakaspalautekysely oli toteutettu kesällä 2020. Kyselyyn annettiin 11 vastausta ja palaute näyttäisi olleen myönteistä tai hyvin myönteistä.

Saadun asiakirja-aineiston ja selvityksen valossa lasten tilapäishoitoon liittyvissä asioissa ei voitu havaita sellaisia puutteita, jotka antaisivat aiheutta oikeusasiamiehen toimenpiteisiin.

Yleisesti todetaan, että oikeusasiamies on käsitellyt rajoitustoimenpiteiden käyttöä koskevia periaatteita ja käytäntöjä lasten asumisessa ja tilapäishoidossa ratkaisuihin EOAK/5030/2018 ja EOAK/2757/2019.

2.3 Omavalvonta

Kannanotto

Oikeusasiamies suosittaa, että Soite-kuntayhtymä täydentää ja täsmentää Maria-Katariina kodin omavalvontasuunnitelmaa siten, että suunnitelmasta ilmenee yksiselitteisesti ja selkeästi kaikki sosiaalihuoltolain 48 §:ssä ja 49 §:ssä säädettyt ilmoitusvelvollisuudet ja niiden käyttöön liittyvät asiat.

Saatu selvitys ja arviointi

Maria-Katariina kodin omavalvontasuunnitelmassa (hyväksytty Kokkolassa 10.6.2019) kohdassa asiakkaan asema ja oikeudet (4.2) todetaan ”Jokaisella työntekijällä on velvollisuus ilmoittaa esimiehelle, jos huomaa epäasiallista kohtelua. Käytössä on myös palvelun laatuun liittyvä palautelomake.” Lisäksi omavalvontasuunnitelmasta ilmenee kohdasta riskinhallinta (4.1.3), että ”henkilökohta tekee kaikista läheltä piti-tilanteista ja asiakkaalle tapahtuneista poikkeamatilanteista sähköisesti ilmoituksen ja lähettävät sen esimiehelleen käsiteltäväksi. Vastuu riskinhallinnassa saadun tiedon hyödyntämisestä kehitystyössä on palvelun tuottajalla, mutta työntekijöiden vastuulla on tiedon saattaminen johdon käyttöön”.

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 48 §:ssä on säädetty henkilökunnan ilmoitusvelvollisuudesta. Pykälän 2 momentissa on säädetty sosiaalihuollon henkilöstöön kuuluvan velvollisuudeksi ilmoittaa viipymättä toiminnasta vastaavalle henkilölle huomaamastaan tai tietoonsa saadun epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan lisäksi myös ilmeisen epäkohdan uhasta asiakkaan sosiaalihuollon toteuttamisessa. Ilmoituksen vastaanottaneen henkilön on ilmoitettava asiasta kunnan sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle. Pykälän 3 momentin mukaan ilmoitus voidaan tehdä salassapitosäännösten estämättä. Pykälän 4 momentin mukaan kunnan ja yksityisen palveluntuottajan on tiedotettava henkilöstölleen ilmoitusvelvollisuudesta ja sen käyttöön liittyvistä asioista. Ilmoitusvelvollisuuden toteuttamista koskevat menettelyohjeet on sisällytettävä 47 §:n tarkoitettuun omavalvontasuunnitelmaan. Ilmoituksen tehneeseen henkilöön ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia ilmoituksen seurauksena.

Omavalvontasuunnitelmasta ei käy selvästi ilmi, että henkilökunnan ilmoittamisvelvollisuus koskee myös ”ilmeistä epäkohdan uhkaa”, eikä pelkästään jo ilmennyttä epäkohtaa. Lisäksi suunnitelmasta ei ilmene, että ilmoituksen vastaanottaneen henkilön on ilmoitettava asiasta kunnan sosiaalihuollon johtavalle viranhaltijalle ja että ilmoituksen tehneeseen ei saa kohdistaa kielteisiä vastatoimia ilmoituksen seurauksena.

Sosiaalihuoltolain 49 §:n 1 momentin mukaan ilmoituksen vastaanottaneen henkilön tulee käynnistää toimet epäkohdan tai ilmeisen epäkohdan uhan poistamiseksi. Henkilön on ilmoitettava asiasta salassapitosäännösten estämättä aluehallintovirastolle, jos epäkohtaa tai ilmenneiden epäkohdan uhkaa ei korjata viivytyksettä.

Maria-Katariina talon omavalvontasuunnitelmasta ei ollut myöskään mainintaa laissa säädetyistä ilmoitusvelvollisuuksista aluehallintovirastolle.

Tarkastuksen jälkeen Soite ilmoitti tarkentavansa ja korjaavansa omavalvontasuunnitelman.

2.4 Palvelujen järjestäminen koronapandemian aikana

2.4.1 Kannanotto

Oikeusasiamies kiinnittää Soite-kuntayhtymän huomiota yleisesti siihen, että vammaisten asumisyksiköissä tulee koronapandemian aikana muuttuvissa olosuhteissa yksilöllisesti ja jatkuvasti arvioida, miten ja missä laajuudessa esimerkiksi vierailut ja asukkaan oikeus yhteydenpitoon ovat lainmukaisesti toteutettavissa. Vammaisille henkilöille on myös poikkeuksellisten olosuhteiden aikana järjestettävä yksilöllisen tarpeen perusteella myönnettyjä lakisääteisiä palveluita ja tukitoimia.

Oikeusasiamies korostaa, että vammaisten ryhmäasumisessa tulee kaikissa olosuhteissa ensisijaisesti turvata jokaisen asukkaan terveys ja turvallisuus. Tästä huolimatta poikkeuksellisissakaan olosuhteissa (COVID-19) asukkaiden liikkumista, yhteydenpitoa ja muita perus- ja ihmisoikeuksia ei voida rajoittaa ilman laissa säädettyä perustetta tai muutoin ylimitoitettua.

Oikeusasiamies korostaa, että asukas voidaan eristää tai asettaa karanteeniin vain tartuntatautilain mukaisen virkasuhteisen tartuntataudeista vastaavan lääkärin tekemällä päätöksellä. Asukkaiden liikkumisvapautta tai muita perus- ja ihmisoikeuksia ei ole oikeutta rajoittaa ilman laissa säädettyä perustetta eikä ohjeeseen tai muuhun käytäntöön perustuva karanteeni tai muu eristäminen ole siten laillista.

2.4.2 Saatu selvitys

Selvityksen mukaan asumisyksiköissä rajoitettiin, varsinkin pandemian alussa, kotilomia ja vierailuja sekä toisissa yksiköissä käyntejä (yksiköiden välisiä kulkureittejä suljettiin). Koronatilanteen alussa myös terapeuttien ja avustajien liikkumista ja yhteisten tilojen käyttöä rajoitettiin asumispalveluyksiköissä. Sellaisille asiakkaille, joille kuntoutus todettiin välttämättömäksi elintoimintojen ylläpitämiseksi, sallittiin kuitenkin terapeuttien käynnit yksikköön läpi pandemian.

STM:n huhtikuussa 2020 antaman ohjeistuksen jälkeen sallittiin kuntoutuksen työntekijöiden ja henkilökohtaisten avustajien vierailut. Tällöin kuitenkin suositeltiin, että henkilökohtaiset avustajat odottivat asiakkaita ulkona. Soite-kuntayhtymä on jakanut suojarusteita (maskeja, esiliinoja, käsineitä) sekä käsidesiä henkilökohtaisen avun asiakkaille, jotka toimivat itse työnantajana ja varmistanut siten asiakkaan työnantaja velvoitteiden täyttymisen sekä riittävän suojan asiakkaalle ja työntekijälle.

Selvityksen mukaan lailliset edustajat ja omaiset ovat antaneet palautetta koko pandemian ajan ja palaute on huomioitu mahdollisuuksien mukaan. Yksilöllisiä olosuhteita ei ole ollut mahdollista huomioida, mutta ratkaisuissa on huomioitu Soiten eri kuntien koronatilanne.

Yhteydenpidon tavoista saadun palautteen mukaan muutettiin vierailu- ja yhteydenpito-ohjeita jo keväällä 2020. Saattohoidossa olevan asukkaan luona on ollut omaisten mahdollista vierailla koko pandemian ajan.

Alueen kehitysvammaisten tukiyhdistysten työryhmälle sekä maakunnallista vammaisneuvostolle on tiedotettu säännöllisesti tilanteesta ja heidän antamaa palautetta oli hyödynnetty ohjeiden laadinnassa ja selkeyttämisessä.

Soite-kuntayhtymän selvityksen mukaan asiakkaiden kotilomien jälkeen oli tehty riskiarviointi koronapandemiasta johtuen ja kotilomilta palattaessa asukkaille oli suositeltu asukkaalle yhteistilojen välttämistä määräaikaisesti. Selvityksen mukaan osa asukkaista oli lähtenyt lapsuuden kotiinsa omaehtoiseen karanteeniin. Omaehtoisia karanteeneja oli ollut useita ja näihin asukasta sekä omaisia oli ohjeistettu infektiyksikön ohjeistuksen mukaisesti asumisyksikön toimesta. Toimenpiteillä oli pyritty välttämään mahdollisten tartuntojen leviämistä. Omaehtoisessa karanteenissa olleet henkilöt olivat pitäneet yhteyttä omaisiin esimerkiksi puhelimitse, videopuheluin tai tapaamalla ulkona.

Toimintakeskusten toiminnan ollessa osittain rajoitettua on päiväaikaista toimintaa järjestetty asumispalveluyksiköissä. Asukkaiden ulkoilu on ollut mahdollista koko pandemian ajan ja siihen on kannustettu.

Toimintakeskuskäyntejä on asumisyksikössä asuvien osalta rajoitettu. Toimenpiteellä pyritty estämään koronaviruksen leviäminen yksikköön, mutta myös samalla turvaamaan kotona asuvien asukkaiden työ- ja päivätoimintamahdollisuudet.

Myös toimintakeskukset toimivat supistetusti. Avotyössä on asiakkaan ollut mahdollista jatkaa, mikäli työnantaja ja asiakas on siihen ollut suostuvainen.

Ostopalveluna tuotettava luontoavusteinen toiminta (green care) on jatkunut lähes koko pandemian ajan, koska toiminta tapahtuu pääsääntöisesti ulkona ja pienissä ryhmissä. Myös päiväaikaisessa toiminnassa on ryhmien välistä vuorovaikutusta rajoitettu tartuntojen leviämisen estämiseksi.

Selvityksen mukaan pandemian aikana taloudellisten resurssien puutteella ei ole ollut vaikutusta toimintojen tai asiakkaan oikeuksien toteuttamiseksi asumispalveluissa. Henkilökunnan saatavuus on ajoittain ollut vaikeaa joissakin yksiköissä. Tilanteissa on otettu sijaisia töihin, tehty pidempiä työvuoroja, siirretty henkilöstöä toisista yksiköistä jne. Toimintaa ei ole selvityksen mukaan supistettu henkilökunnan määrän vähenemisestä johtuen. Pandemian vuoksi on palkattu lisätyövoimaa esimerkiksi päiväaikaiseen toimintaan asumispalveluyksiköissä.

Selvityksen mukaan vammaispalveluiden käytettävissä on ollut Soiten vammaispalveluille ja ikäihmisten palveluille nimetty tartuntatauteihin perehtynyt terveydenhoitaja, jota esimiehet sekä henkilöstö ovat voineet konsultoida virka-aikana. Henkilöstön käytössä on myös ollut hyvinvointia ja jaksamista tukeva neuvontapuhelin. Henkilöstön tueksi on määritetty myös pandemian kiihtymisvaiheissa esimiesten päivystysrinki, jolloin henkilökunnalla on ollut mahdollisuus saada esimiehistön tukea ja neuvoja.

2.4.3 Arviointi

Saadun selvityksen mukaan Soiten vierailukäytännöt ja rajoitukset ovat perustuneet lähtökohtaisesti valtiovallan ja toimivaltaisten viranomaisten (STM ja THL) antamiin valtakunnallisiin suosituksiin ja ohjeistuksiin. Apulaisoikeusasiamies on antamissaan muun muassa vanhusten oikeuksia koskevissa ratkaisuissa (18.6.2020 EOAK/3232/2020, 22.10.2020 EOAK/3739/2020, 23.10.2020 EOAK/3479/2020 ja 6.11.2020 EOAK/3847/2020) katsonut, että sosiaali- ja terveysministeriön poikkeusolojen aikana (keväällä 2020) antama ohjeistus on ollut virheellistä ja johtanut siihen, että vierailut terveyden- ja sosiaalihuollon asumisyksiköihin on kielletty tai niitä on rajoitettu lainvastaisesti. Apulaisoikeusasiamiehen ratkaisut on julkaistu oikeusasiamiehen verkkosivuilla: www.oikeusasiamies.fi.

Oikeusasiamies on 26.1.2021 antamassaan – verkossa julkaistussa ratkaisussa (EOAK/3602/2020, EOAK/4838/2020, EOAK/5944/2020: julkaistu verkossa) arvioinut yhteydenpidon rajoituksia vammaisten asumisyksikössä poikkeusolojen jälkeisen ajan osalta. Poikkeusolojen päätyttyä 16.6.2020 STM:n ja THL:n ohjeita ja suosituksia on päivitetty pandemiatilannetta paremmin vastaaviksi.

Hallintotuomioistuinten oikeuskäytännössä (korkeimman hallintooikeuden vuosikirjaratkaisu KHO:2021:1 ja Itä-Suomen hallintooikeuden 16.10.2020 antama ratkaisu 20/1059/1) on otettu kantaa vierailurajoitusten lainmukaisuuteen siten, että asumisyksikön vierailu- ja yhteydenpitorajoituksia koskeva asia (päätös tai toimintaohje) on mahdollista saattaa valituksena hallinto-oikeuden tutkittavaksi, jolloin tuomioistuin asukasta koskevassa yksittäisessä tapauksessa ratkaisee viime kädessä sen, onko tilanteessa rajoitettu lainvastaisesti vierailuja tai asukkaan yhteydenpitoa omaisiin tai muihin läheisiin.

Hallintotuomioistuinkäytännön mukaan asumisyksikön vierailu- ja yhteydenpidonrajoituksia koskeva asia (päätös tai toimintaohje) on siis mahdollista saattaa valituksena hallinto-oikeuden tutkittavaksi. Näin ollen yksittäisissä tapauksissa tuomioistuin ratkaisee viime kädessä sen, onko tilanteessa rajoitettu lainvastaisesti vierailuja tai esimerkiksi asukkaan yhteydenpitoa läheisiinsä.

Vastuu yksittäistä vierailu- ja yhteydenpitotilannetta ja asukasta koskevasta arvioinnista ja ratkaisun tekemisestä on asumisyksikön johdolla tai muulla toimivaltaisella viranhaltijalla tai työntekijällä. Toiminnasta vastaavan tahon on tunnettava omaa alaansa koskeva lainsäädäntö ja noudatettava perustuslakia ja kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia. Toiminnasta vastuussa olevan johdon on aina huolehdittava ja varmistuttava siitä, että henkilökunnalle annetut ohjeet ovat lainmukaisia ja että ohjeiden perusteella henkilökunta voi ja osaa toimia lainsäädännön edellyttämällä tavalla.

Erytishuollossa ja tehostetussa palveluasumisessa asuvan kehitysvammaisen kohdalla on omaehtoisen karanteenin käyttö ongelmallista. Oikeusasiamies on katsonut ratkaisussaan EOAK/6353/2020, että hoitokodin johto oli menetellyt lainvastaisesti, koska asukas oli velvoitettu 2 viikon karanteeniin tai omaehtoiseen karanteeniin sen vuoksi, että hän oli käynyt asumisyksikön ulkopuolella tavaten muita kuin asumisyksikössä asuvia ihmisiä syksyllä 2020. OA katsoi, että karanteeniin velvoittaminen ei ollut tartuntatautilain mukaista ja menettelyllä oli puututtu asukkaan perustuslaissa säädettyihin oikeuksiin.

Valvira on nimenomaisesti lähettänyt 3.9.2020 kunnille yhteistyössä aluehallintovirastojen kanssa laaditun ohjeen, jossa se muistuttaa kuntia ja palveluntuottajia siitä, ettei perustuslain mukaisia kansalaisten perusoikeuksia tarpeettomasti ja lainvastaisesti rajoiteta. Valviran ohjeessa korostettiin, että kuntien tulee valvoa ohjeen noudattamista sekä omissa että ostamissaan yksityisen palvelun tuottajien yksiköissä.

2.5 Koronavirusta (Covid-19) koskeva tiedotus

2.5.1 Saatu selvitys

Selvityksen mukaan asumisyksikön henkilökunta on informoinut asukkaita sekä suullisesti että kirjallisesti koronaviruksesta ja sen suojaustoimenpiteistä ja rajoittamistoimenpiteistä. Yksiköissä on laadittu myös kuvallisia sekä selkokielisiä ohjeita asukkaille ja käytetty vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä. Asukkaan tarpeen mukaan on käytetty myös tulkkipalveluita.

Yksikön henkilökunta on selvityksen mukaan informoinut ja ohjeistanut yksikössä asuvia ja omaisia/laillisia edustajia suullisesti, yksikössä olevien tiedotteiden ja ovikylttien kautta, kirjeillä kotiin sekä Soiten ja vammaispalvelujen internet sivujen kautta.

Vammaispalveluiden käytössä on ollut koko pandemian ajan tartuntatauteihin perehtynyt terveydenhoitaja, joka on laatinut ohjeita vammaispalveluiden sekä ikäihmisten palveluiden esimiehille, henkilöstölle, asiakkaille ja omaisille. Selvityksen mukaan henkilökuntaa on ohjeistettu epidemian aikana Soiten intranetin kautta (ohjeet ym.), sähköpostitse, esimiesten kautta, vammaispalveluiden toimialueen koronapalavereiden (viikoittain) muistioiden kautta ja työpaikkapalavereissa.

2.5.2 Arviointi

Saadun asiakirja-aineiston ja selvityksen valossa Soiten korona-ajan tiedotusmenettelyssä ei voitu havaita sellaisia puutteita, jotka antaisivat aihetta oikeusasiamiehen toimenpiteisiin.

2.6 Itsearviointityökalu kehitysvammaisten asumispalvelujen järjestäjille ja tuottajille

Ihmisoikeuskeskus ja eduskunnan oikeusasiamies ovat tuottaneet itsearviointityökalun tukemaan erityishuollon toimijoiden toimenpiteitä asiakkaiden itsemääräämisoikeuden vahvistamiseksi. Itsearviointityökalu koostuu kysymyksistä, jotka ohjaavat erityishuoltoa järjestäviä toimijoita omatoimisesti arvioimaan, miten hyvin asumispalveluyksiköiden toiminta ja omaksutut toimintatavat tukevat ja vahvistavat asiakkaiden itsemääräämisoikeutta. Itsearviointityökalun käyttöönotto on helppo sovittaa olemassa oleviin rakenteisiin ja omavalvonnan (omavalvontasuunnitelman) yhteyteen.

Itsearviointityökalun voi ladata Ihmisoikeuskeskuksen verkkosivuilta, jossa on myös ohjeet itsearviointityökalun käyttöön:

www.ihmisoikeuskeskus.fi (vammaisten henkilöiden oikeudet – Ihmisoikeuskeskuksen työ vammaisasiassa – Perus- ja ihmisoikeudet asumispalveluissa -hanke).

Oikeusasiamies suosittaa yleisesti, että kehitysvammaisten asumispalvelujen järjestäjät ja tuottajat käyttäisivät itsearviointityökalua omavalvonnan tukena.

3 TOIMENPITEET

Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen päätti saattaa edellä kohdassa 2 esittämänsä kannanotot ja tarkastushavainnot Soite-kuntayhtymän ja Maria-Katariina talon tietoon ja tarvittavia toimenpiteitä varten.

Oikeusasiamies tekee harkintansa mukaan jatkotarkastuksia yksiköissä seuratakseen kannanottojen ja tarkastushavaintojen johdosta tehtyjä toimenpiteitä.

Oikeusasiamies korosti yleisesti, että vammaisten henkilöiden perus- ja ihmisoikeuksien turvaaminen ja tehokas täytäntöönpano asumispalveluissa edellyttää jatkuvaa keskustelua, kehittämistyötä ja valvontaa.

Oikeusasiamies edistää, suojelee ja seuraa vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista toimivaltansa puitteissa. Oikeusasiamies tulee jatkossakin kiinnittämään erityistä huomiota vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumiseen tarkastuksilla, muussa laillisuusvalvonnassaan ja YK:n vammaisyleissopimukseen liittyvän erityistehtävän puitteissa.

Oikeusasiamies kehottaa Soite kuntayhtymää käsittelemään tarkastuspöytäkirjassa esitetyt havainnot ja oikeusasiamiehen kannanotot yhdessä Maria-Katariina talon henkilökunnan kanssa. Tarkastuspöytäkirja tulisi asettaa myös helposti saavutettavaan paikkaan, esimerkiksi asumisyksikön ilmoitustaululle henkilökunnan sekä asiakkaiden ja heidän omaistensa nähtäville.

Tarkastuspöytäkirja lähetetään edellä todetussa tarkoituksessa Soite-kuntayhtymälle.

Oikeusasiamies päätti lähettää tarkastuspöytäkirjassa esitetyt kannanotot ja havainnot tiedoksi ja mahdollisia toimenpiteitä varten Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirastolle.

Liitteet:

Liite 1. Oikeusasiamiehen tehtävistä ja tarkastuksen toimittamisesta

Liite 2. Pyydetty asiakirjat

Liite 3. Selvityspyyntö koronaviruksen (COVID-19) vaikutuksista

Liite 4. Soite-kuntayhtymän kuvaus Maria-Katariina talosta

Liite 1. OIKEUSASIAMIEHEN TEHTÄVISTÄ JA TARKASTUKSEN TOIMITTAMISESTA

Eduskunnan oikeusasiamies on nimetty YK:n kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnaisen pöytäkirjan (OPCAT) tarkoittamaksi kansalliseksi valvontaelimeksi. Tässä tehtävässä oikeusasiamies tekee tarkastuksia paikkoihin, joissa pidetään vapautensa menettäneitä henkilöitä, kuten esimerkiksi erilaisiin laitoksiin, hoitopaikkoihin tai asumisyksiköihin.

Tarkastuksen toimittamiseksi oikeusasiamiehellä ja hänen määräämällään eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian virkamiehellä on oikeus päästä toimipaikan kaikkiin tiloihin ja tietojärjestelmiin sekä oikeus keskustella luottamuksellisesti vapautensa menettäneiden henkilöiden ja toimipaikan henkilökunnan sekä muiden sellaisten henkilöiden kanssa, jotka voivat antaa tarkastuksen kannalta merkityksellisiä tietoja. Kansallisen valvontaelimen tehtäviä hoitaessaan oikeusasiamiehellä ja kanslian virkamiehellä on oikeus salassapitosäännösten estämättä saada viranomaisilta ja toimipaikkojen ylläpitäjiltä tehtävän hoitamiseksi tarpeelliset tiedot. Tarkastukselle kutsutulla asiantuntijalla on samat toimivaltuudet (Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 b §, 11 c § ja 11 g §).

YK:n vammaissopimuksen (CRPD) ratifioinnin myötä eduskunnan oikeusasiamiehestä on tullut osa yleissopimuksen 33 artiklan 2 kohdan mukaista rakennetta, jonka tehtävänä on edistää, suojella ja seurata vammaisten henkilöiden oikeuksien toteutumista. Tämän vuoksi oikeusasiamies kiinnittää tarkastuksilla erityisesti huomiota muun muassa toimitilojen esteettömyyteen sekä vammaisten henkilöiden itsemääräämisoikeuden toteutumiseen ja osallistumisen mahdollisuuksiin.

Oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana vuosina 2020 ja 2021 on ollut viranomaisten riittävä resursointi perusoikeuksien turvaamiseksi. Tarkastuksilla resurssikysymyksellä on laillisuusvalvonnallisia ulottuvuuksia, jos tilanne johtaa perusoikeuksien toteutumatta jäämiseen. Laillisuusvalvonta ei voi ohittaa resurssikysymystä, mikäli viranomaiselle säädettyjen lakisääteisten velvollisuuksien hoitaminen on vaikeutunut tai käynyt jopa mahdottomaksi resurssipuutteiden (esim. henkilöstöresurssit) vuoksi.

Soite-kuntayhtymän sosiaalitoimen yksikköjen ja Maria-Katariina talon tarkastus tehtiin asiakirjatarkastuksena koronaviruspandemian (Covid- 19) vuoksi.

Liite 2. PYYDETYT ASIAKIRJAT

Tarkastuksen toimittamista varten Soite kuntayhtymältä pyydettiin seuraavat asiakirjat ja selvitykset:

1. Tahdosta riippumattomaan erityishuoltoon määräämistä koskevien päätösten lukumäärät ja kestot kuntayhtymän toimialueella 2020-2021,
2. Luettelot/tilastoraportit käytetyistä kehitysvammalain mukaisista rajoitustoimenpiteistä vuodelta 2021 kuntayhtymän toimialueella (käytetyt rajoitukset ja määrät yksiköittäin),
3. Luettelo sosiaalipalvelujen toimialueen yksiköistä, joissa on käytössä ns. turvahuone/erillinen eristystila; sekä raportit turvahuoneen käytön lukumääristä ja eristyksen kestoista viimeisen 3 kk ajalta,

Lisäksi sosiaalipalvelujen toimialuetta pyydetään toimittamaan Maria-Katariina talon eri yksiköistä seuraavat asiakirjat:

1. Yksikön asiakasluettelot, joista käyvät ilmi nimi, syntymäaika, kotikunta, tulopäivä yksikköön, diagnoosit ja äidinkieli,
2. Yksikön toimintaa kuvaavat perustiedot mm. kohderyhmä, jolle yksikön palvelut on suunnattu, palvelujen kuvaus ja henkilökunnan kokonaisuus ja vahvuus eri vuorokaudenaikoina. Yksikön kuvauksessa pyydetään huomioimaan, että kuvaus liitetään tarkastuspöytäkirjaan, joka julkaistaan oikeusasiamiehen verkkosivuilla www.oikeusasiamies.fi.
3. Yksikön henkilökuntaluettelo, josta ilmenee koulutus ja ammattinimike,
4. Kuusi viimeksi tehtyä kirjallista päätöstä kehitysvammalain 42 g §:n tai 42 j §:n tai 42 k §:n tai 42 l §:n tai 42 m §:n tai 42 n §:ssä säädetyistä rajoitustoimenpiteistä (ja tieto, onko kehitysvammalain mukaisia rajoitustoimenpiteitä tehty koronaviruksesta johtuvien poikkeusolojen takia?),
5. Kuuden asiakkaan viimeisimmät palvelu- ja hoitosuunnitelmat (itseäänmäämisuunnitelma tms. sekä erityishuolto-ohjelmat),
6. Lääke- ja muut haitta- ja tapahtumailmoitukset (Haiprot tms.) tapahtumaselostuksineen kolmelta viimeiseltä kuukaudelta
7. Yksikön omavalvontasuunnitelma,

8. Yksikön toiminnasta saatu ja kerätty asiakaspalaute ja muu toiminnan arviointi vuodesta 2019 lähtien (esim. valvontaviranomaisten kannanotot),
9. Yksikön lääkehoitosuunnitelma,
10. Yksikön palotarkastuspöytäkirja sekä
11. Muu tarpeelliseksi katsottu aineisto ja selvitys.

Liite 3. SELVITYSPYYNTÖ KORONAVIRUKSEN (COVID-19) VAIKUTUKSISTA

Kansallisen valvontaelimen tehtävänä on ennalta ehkäistä huonoa kohtelua tekemällä säännöllisiä tarkastuksia. Suomeen levinneen koronaviruspandemian johdosta oikeusasiamies on toistaiseksi keskeyttänyt tarkastuskäynnit paikkoihin, joissa pidetään tai voidaan pitää vapautensa menettäneitä.

YK:n kidutuksen vastaisen komitean alakomitea (SPT) on 25.3.2020 kansallisille valvontaelimille antamassaan ohjeistuksessa kehottanut jatkamaan ennalta ehkäisevää työtä. Tarkastuskäynnit yksiköihin eivät kuitenkaan koronaviruspandemian aikana ole niihin liittyvien terveysriskien johdosta toivottavia. Sen sijaan SPT on edellyttänyt, että kansalliset valvontaelimet kehittävät sellaisia menettelytapoja, joilla ne voivat jatkaa työtänsä vaarantamatta omaa tai valvottavien paikkojen sekä siellä työskentelevien ja asuvien terveyttä.

Euroopan kidutuksen vastainen komitea (CPT) muistuttaa 20.3.2020 julkaistuissa periaatteissa, että vapautensa menettäneiden terveyden ja turvallisuuden suojelemiseksi tulee tehdä kaikki mahdollinen tilanteessa, jossa koronaviruspandemia on levinnyt maailmanlaajuisesti. Näillä toimenpiteillä suojataan myös henkilökunnan terveyttä ja turvallisuutta. Koronaviruspandemian edellyttämät suojaavat toimenpiteet eivät saa kuitenkaan johtaa vapautensa menettäneen epäinhimilliseen tai nöyryyttävään kohteluun.

Edellä olevasta johtuen oikeusasiamies on päättänyt tällä selvityspyynnöllä kerätä tietoa kansallisen valvontaelimen valvonnan alaisilta yksiköiltä.

Oikeusasiamies haluaa selvittää, miten koronaviruspandemia on vaikuttanut Soite-kuntayhtymän toimintaan sekä asukkaiden kohteluun ja olosuhteisiin.

Edellä olevasta johtuen oikeusasiamies on päättänyt tällä selvityspyynnöllä kerätä tietoa kansallisen valvontaelimen valvonnan alaisilta yksiköiltä. Oikeusasiamies haluaa selvittää, miten koronaviruspandemia on vaikuttanut Soiten sosiaalipalvelujen toimialueen vammaisten henkilöiden asumis- ja laitos- ja asumisyksikköjen toimintaan sekä asukkaiden kohteluun ja olosuhteisiin.

Sosiaalipalvelujen toimialuetta pyydetään toimittamaan oikeusasiamiehelle selvitys seuraavista seikoista:

1) Koronaan liittyvien viranomaisten suositusten ja ohjeiden noudattaminen laitos- ja asumisyksikössä sekä toimintakeskuksessa (mm. vierailukiellot ja kotilomat)

Miten Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Soiten sosiaalipalvelujen toimialue palvelujen tuottajana toimii muiden viranomaisten antamien ohjeiden, suositusten tai määräysten johdosta?

Miten Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus Soiten sosiaalipalvelujen toimialue ohjeistaa koronan aikana työntekijöitään, yksikössä asuvia henkilöitä sekä heidän laillisia edustajiaan sekä omaisia (tartuntatautilaki 17 §)?

Miten asukkaita ja heidän laillisia edustajiaan sekä omaisia kuullaan vierailuista ja tapaamisista päätettäessä ja miten asiakkaan yksilölliset olosuhteet (esim. palliatiivinen hoito / saattohoito) otetaan huomioon ratkaisuharkinnassa?

Mitkä ovat henkilökohtaisten avustajien ja terapeuttien mahdollisuudet toimia ja liikkua eri yksiköissä ja mikä heidän tilanteensa on mahdollisten suojavälineiden käytön osalta?

Asukkaiden mahdollisuudet osallistua yksikön ulkopuoliseen toimintaan, kuten päivätoimintaan ja ulkoiluun?

2) Kommunikointimahdollisuudet, yhteydenpito ja tiedonkulku

Mitä tietoa asukkaille on annettu koronaviruksesta ja sen vaatimilta suojaustoimenpiteiltä sekä koronaviruksesta johtuvasta rajoittamisesta ja esim. sen perusteista? Miten tieto on annettu ymmärrettävässä muodossa (suullisesti / kirjallisesti / muulla tavalla)?

Onko tiedon antamisessa ollut ongelmia tai onko käytetty tulkkausapua tai vaihtoehtoisia kommunikointimenetelmiä tai selkokieltä tms.?

Miten asiakkaita on tuettu yhteydenpidossa omaisiin ja läheisiin? Onko tukea lisätty koronapandemian aikana? Onko yhteydenpidon tai vierailun rajoituksista tehty asiakaskohtaisia päätöksiä ja onko tiedossanne, onko niihin haettu muutoksia?

3) Perusoikeuksista huolehtiminen ja niiden turvaaminen

Mitä toimintoja tai aktiviteetteja yksikössä on jouduttu vähentämään, muuttamaan tai keskeyttämään koronapandemian vuoksi?

Onko asiakkaita jouduttu rajoittamaan koronaviruksen takia, millä tavoin ja mitä rajoittamisella on haluttu saavuttaa?

Ovatko rajoitukset kohdistuneet yksittäisiin henkilöihin vai koskeneet kaikkia? Minkä lain perusteella rajoittaminen on tapahtunut?

Onko Keski-Pohjanmaan sosiaali- ja terveystalokuntayhtymän Soiten sosiaalipalvelujen toimialueella jouduttu tekemään tartuntatautilain mukaisia päätöksiä vammaisen asukkaan asettamiseksi karanteeniin tai eristämiseksi koronatartunnan tai -altistuksen vuoksi?

Onko asiakkaille tehty koronapandemian aikana hoidon rajausta koskevia päätöksiä (esim. elvytyskielto)?

Miten yksiköissä on varmistettu, että yksittäisen asiakkaan hoito ja hoiva saadaan toteutettua ihmisarvoa kunnioittaen, jos käy ilmi, että laitoksessa tai asumisyksikössä esiintyy koronavirusta?

Onko yksikössä varautumis/valmiussuunnitelmaa tms. yllättävien ja vakavien tilanteiden varalle?

Onko resurssien puutteella (talous) ollut vaikutusta siihen, että kaikkia toimintoja ja asiakkaan oikeuksia ei ole kyetty toteuttamaan täysimääräisesti koronapandemian aikana tai ennen sitä?

4) Henkilökunnan riittävyys, tukeminen ja koulutus

Onko koronaviruksella ollut vaikutuksia henkilöstön määrään tai sen saatavuuteen ja jos on, millaisia ja miten tilanteeseen on reagoitu?

Jos henkilöstön määrä on esimerkiksi vähentynyt, niin onko palkattu sijaisia, tekeekö muu henkilökunta pitempiä työvuoroja/-jaksoja tai onko toimintaa supistettu ja millä tavoin?

Onko koronapandemian vuoksi palkattu lisätyövoimaa?

Onko henkilökunta saanut koronavirukseen liittyvää koulutusta, miltä taholta ja mitä se on sisältänyt?

Miten henkilöstöä pyritään suojaamaan altistumiselta tai tartunnalta?

Miten yksikössä on järjestetty siivous ja puhtaanapito ja onko sitä tekeville järjestetty erillistä koulutusta siitä, miten koronavirus tulee huomioida?

5) Jos Soite-kuntayhtymän sosiaalipalvelujen toimialueen yksiköissä on todettu koronavirustartuntoja, niin vastatkaa seuraaviin kysymyksiin:

Jos karanteenia tai eristämistä on käytetty, miten ne on käytännössä toteutettu? Onko karanteeni- ja eristämispäätöksiin haettu muutosta?

Millä tavoin asiakkaiden terveydentilaa seurataan, tutkitaanko kaikki oireilevat asiakkaat koronaviruksen osalta ja jos ei, niin miten tutkittavat valitaan ja kuka tekee päätöksen?

Miten koronavirukseen sairastuneen asiakkaan terveydenhoito on järjestetty eli missä häntä hoidetaan?

Onko karanteenissa tai eristyksessä olevalle vapautensa menettäneelle henkilölle järjestetty mahdollisuus olla päivittäin ihmiskontaktissa ja millä tavoin (keneen, missä tilanteissa, kesto).

Liite 4. SOITE-KUNTAYHTYMÄN OMA KUVAUS TARKASTETUISTA YKSIKÖISTÄ

Maria-Katariina talo

Kohderyhmä

Maria-Katariinan talo tarjoaa vaikeasti kehitysvammaisille sekä autisteille tehostettua palveluasumista erityistä tukea tarvitseville täysi-ikäisille henkilöille.

pitkäaikaista asumispalvelua

tutkimus- ja kuntoutusjaksoja

kriisihoitoa

Lasten tilapäishoitoa

Yksiköt

Tutkimus- ja Kuntoutus yksikkö Askel

Tutkimus- ja kuntoutus yksikkö Askel on aikuisten kehitysvammaisten tutkimus-, Arviointija kuntoutus yksikkö. Yksikkö tekee yhteistyötä Kehityspoliklinikan kanssa. Asiakkaat ohjautuvat kehityspolin kautta yksikköön.

Yksikössä on 1 sairaanhoitaja, 1 sosionomi ja 4-5 lähihoitajaa. Kehityspoliklinikan palveluun/ henkilöstöön kuuluu puheterapeutti, toimintaterapeutti, Kehityspoliklinikan Ylilääkäri, sosiaalityöntekijä, sosiaaliohjaaja, psykologi ja poliklinikan sihteeri.

Palvelemme asiakkaitamme elämänkaaren kaikissa vaiheissa. Jokainen asiantuntija toimii moniammatillisessa työryhmässä, joka yhdessä asiakkaan ja hänen läheistensä kanssa laatii asiakkaan tarpeista lähtevän suunnitelman sekä tavoitteet ja keinot kuntoutumiseen ja arjen tueksi.

Askel yksikössä tarjotaan tarpeen tullen tukijaksoja, jos perhe ja elämäntilanne sen vaatii. Elämässä voi tulla äkillisiä muutoksia.

Askel yksikössä meillä on yhteiset tilat, ruokailutila ja 4 asiakas huonetta käytössä.

Jokaisessa huoneessa on omat pesutilat.

Kuntoutusjaksolle tullessa ensisijaiset kuntoutukselliset tavoitteet on jo määriteltävä Kehityspoliklinikan kanssa. Ennen Askel Yksikköön tuloa, asiakkaalle on tehty suunnitelma, mitä kuntoutusjakson aikana toteutetaan. Asiakkaille tehdään aina tulopalaveri ennen kuntoutusjakson aloitusta.

Aloituspalaverissa on kehityspolin henkilökunta, asiakas ja lähiverkosta, Askel yksikön työntekijä, asiakkaan oma sosiaalityöntekijä. Kuntoutusjakso toteutuu niiden ammattiryhmien yhteistyönä, jotka voivat edistää toimintakyvylle asetettuja tavoitteita.

Palvelu sisältää siirtymävaiheen suunnittelun, tarvittavan valmentamisen seuraavaan elämänvaiheeseen ja verkostoyhteistyön jakson jälkeen.

Tutkimus- ja arviointi voi olla tarpeen tilanteessa, jossa on tarve moniammatillisesti toteutettaville tutkimuksille, arvioinnille sekä tuen ja kuntoutuksen suunnittelulle. Jakson aikana suunnitellaan jatkossa tarvittava tuki ja hoito sekä aloitetaan työskentely tarvittaessa asiakkaan eri toimintaympäristöissä.

Matti ryhmäkoti

Matti-ryhmäkoti on nelipaikkainen autistisille henkilöille tarkoitettu pitkäaikaisen asumisen yksikkö. Jokaisella asukkaalla on oma asuinhuone, jossa on oma suihku ja wc. Tiloissa on huomioitu autismin erityistarpeet mm. äänieristyksessä. Henkilökunta mitoituksessa on huomioitu haastavien tilanteiden hallinta.

Matti-ryhmäkodin toimintaperiaatteena on käyttää uusinta mahdollista tietoa autismista ja autismitilanteesta ja näin mahdollistaa turvallinen ja mahdollisimman kodinomainen asuminen sekä asukkaiden toimintakyvyn tukeminen.

Toiminta perustuu yksilökeskeiseen elämänsuunnitteluun. Asiakkaat ovat päämiehiä kaikessa, mitä Aino tai Matti yksikössä tapahtuu. Tuettu päätöksenteko ja aktiivinen tuki auttavat jokaista elämään omannäköistään elämää. Jokainen saa apua, tukea ja ohjausta omista tarpeistaan lähtien.

Jokaisella työntekijällä on oikeus ja mahdollisuus hyödyntää omaa erityisosaamistaan. Asiakkaille tämä näyttäytyy erilaisina vaihtoehtoisina tapoina kokea osallisuutta arjessaan.

Yksikössä työskentelee moniammatillinen henkilökunta. Henkilökunnalla on kokemusta ja erityisosaamista mm. autismitilanteesta, mielenterveyden tukemisesta, yksilöllisestä elämänsuunnittelusta, asiakasväkivallan ennaltaehkäisystä ja hallinnasta, vastuukuntoutuksesta sekä puhetta tukevista ja korvaavista kommunikaatiokeinoista.

Henkilökunta kehittää ammattitaitoaan monipuolisella kouluttautumisella. Uusia toimintatapoja kokeillaan avoimin mielin ja pyritään onnistumisen kokemuksiin arjen kuntoutuksessa. Työntekijöiden erilaisia vahvuuksia käytetään hyväksi.

Työvuorossa työskentelee aamu- ja iltavuorossa 2 ohjaajaa ja yövuorossa 1 ohjaaja

Einari ja Sofia yksiköt

Maria-Katariinan lastentilapäishoito tarjoaa lyhytaikaista huolenpitoa erityistä tukea tarvitseville lapsille. Meillä järjestetään myös yhteistyössä kehityspoliklinikan kanssa tutkimus- ja kuntoutusjaksoja. Niillä pyritään kartoittamaan toimintakykyä ja arjessa selviytymistä kehityspoliklinikan tutkimusten ohella.

Maria-Katariinan tilapäishoitoon kuuluu 2 eri yksikköä. Einari yksikössä on 4-paikkaa. Sofia yksikössä on 5 paikkaa. Yksikkö valitaan toimintakyvyn mukaisesti yksilöittäin.

Jokaisessa huoneessa on oma wc ja suihkutila. Maria-Katariinan talossa on sauna, jonka yhteydessä on kylpyamme. Yksikössämme on rentoutumistilana valkoinen huone sekä akvaariotila, jota voi käyttää monenlaiseen tarkoitukseen; rentoutumiseen, lukemiseen, askarteluun, pelien pelaamiseen ja musiikin kuuntelemiseen. Yksiköihin kuuluu tv.

Tilamme mahdollistavat lasten turvallisen ja yksilöllisen kuntoutumisen. Yksikköömme kuuluu aidattu sisäpiha, jossa on tekonurmi. Yksikkömme on sairaalan lähellä. Ympäristössä on hyvät ulkoilumahdollisuudet.

Maria-Katariinan toiminnassa korostuvat turvallisuus, yksilöllisyys, perhekeskeisyys sekä arjen kuntoutus ja ohjaus, jota toteutamme yhteistyössä perheiden ja erityistyön tekijöiden kanssa. Toteutamme toimintaa yksilöllisesti lapsen tarpeita ja toiveita kuunnellen sekä lapsen oikeuksia tukien.

Perhe ja läheiset ovat lasten elämässä iso voimavara. Haluamme täten ottaa perheen aidosti mukaan lapsen jaksojen sisällölliseenkin suunnitteluun, koska vanhemmat ovat asiantuntijoita omaa lastaan koskevissa asioissa. Tilapäishoidossa teemme yhteistyötä eri osaajien kanssa. Moniammatillisen tiimin yhteistyöllä on suuri merkitys lapsen yksilöllisen suunnittelun toteuttamiseen.

Otamme lapsen mukaan häntä itseään koskeviin valintoihin ja päätöksiin asiakkaan toimintakyvyn mukaisesti. Yksiköissämme on käytössä puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiomenetelmiä, joiden avulla mahdollistamme lapsen kuulluksi tulemisen. Jokaista lasta kunnioitetaan kuuntelemalla ja havainnoimalla hänen toiveitaan ja tukemalla hänen itsemääräämisoikeuttaan.

Autamme ja tuemme lasta toteuttamaan itseään ja tekemään niitä asioita, jotka ovat hänelle tärkeitä ja mieluisia.

Einari yksikössä on 8 ohjaajaa ja Sofia yksikössä 5 ohjaajaa.

Molemmissa yksiköissä on sairaanhoitaja. Henkilökunta kehittää ammattitaitoaan monipuolisella kouluttautumisella pystyäkseen jatkossakin vastaamaan lasten monitahoisiin tarpeisiin. Uusia toimintatapoja kokeillaan avoimin mielin ja pyritään onnistumisen kokemuksiin arjen kuntoutuksessa. Työntekijöiden erilaisia vahvuuksia käytetään hyväksi. Työvuorojen vahvuudet suunnitellaan asiakkaiden tarpeiden mukaan.